

Ткачук Ю. В., ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського»

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІВНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В РАМКАХ ЄС

В статті розглядаються інтеграційні процеси, які сьогодні формують стратегічні інтереси різних країн та їх об'єднань. Аналізується транскордонне співробітництво як інструмент вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів в рамках ЄС.

Світовий політичний простір завжди привертав значну увагу як науковців, так і політиків-практиків у зв'язку його невизначеності та неодноректорності. Інтеграційні процеси сьогодні формують стратегічні інтереси різних країн та їх об'єднань. Інтеграційний поступ найбільш європейських країн та їх об'єднання у ЄС викликав значний інтерес сусідніх країн, які не були його членами. По мірі розвитку європейського інтеграційного об'єднання і виявлення його переваг, інтерес з боку сусідів зростає, як і їх бажання отримати повноцінне членство. І у теперішній час, незважаючи на значні труднощі та навіть ризики розпаду, ЄС є конгломератом, куди прагнуть ті, хто не в ньому. І Україна не є виключенням.

З особливою гостротою проблема загальноєвропейських цінностей активізувалася після прийому нових десяти членів у 2004 році через те, що жителям країн Східної Європи, які перебували майже півстоліття в ціннісному просторі колишнього СРСР, було важко освоювати ціннісно-смісловий тезаурус Центральної Європи.

У зв'язку з цим активізувалися як соціально-економічного, так і культурного поля Європи. Для Європейської інтеграції характерні

взаємопов'язані процеси поглиблення інтеграції та розширення географічних меж. Україна була і продовжує бути головним об'єктом пильної уваги ЄС, враховуючи її географічне становище та могутній потенціал. Новий етап розширення та входження до складу ЄС нових членів поставив перед об'єднанням проблему перспектив подальших відносин з новими транскордонними сусідами, в тому числі з Україною. На превеликий жаль, незважаючи на те, що ще у 2007-2008 рр. велися переговори між Україною і ЄС про укладання Угоди про Асоціацію, насамперед, економічну інтеграцію, у листопаді 2013 року українська влада в односторонньому порядку вирішила відмовитися від підписання угоди. Після подій Євромайдану, у 2014 році така Асоціація була підписана.

У той же час для вступу до ЄС країна-кандидат повинна відповідати Копенгагенським критеріям, прийнятим у 1993 році, які стосуються дотримання демократичних принципів, прав та свобод людини, правової держави і наявності конкурентоспроможної ринкової економіки, а також спільних правил та стандартів ЄС.

Стратегією створення об'єднаної Європи як єдиного політичного та символічного (культурного) утворення передбачалося досягнення соціально-економічної стабільності й безпеки в регіоні. Важливим аспектом культурної класової стратегії європейської інтеграції стала ідея європейського громадянства. Це свідчило про орієнтацію суспільної свідомості на формування європейської ідентичності як цивільного типу національної ідентичності [1].

Як зазначає британський дипломат Роберт Купер, «постмодерністський ЄС пропонує свій образ кооперативної імперії, загальної свободи і загальної безпеки, без етичного домінування і централізованого абсолютизму, до яких тяжіли колішні імперії, але також і етнічної винятковості – відмітної ознаки національної держави».

Відповіддю ЄС на нові заклики стало послання Європейської комісії Ради ЄС та Європарламенту «Ширша Європа – Сусідство: нові рамки відносин з нашими східними та південними сусідами». До цього документу запропоновано нові програми та нова схема використання нових та діючих програм «сусідства», під які підпадають Росія, «Західні нові незалежні держави» (Україна, Молдова, Білорусь) та країни Південного Середземномор'я (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Палестинська Автономія, Сирія, Туніс). Часові межі дії нової стратегії не визначено, але йдеться про період, що дорівнює, принаймні, десяти рокам, а також і надалі проголошується, що здатність Союзу забезпечувати для своїх громадян безпеку, стабільність та сталий розвиток не буде більше відокремлюватися

від його інтересів тісного співробітництва із сусідами. Щоб забезпечити стабільність як всередині, так і по другий бік кордонів нового Союзу, ставиться на мету створення та розвиток «зони процвітання та дружнього сусідства – кола друзів, з якими ЄС здійснює тісні та мирні стосунки, стосунки співробітництва. Створення разом з сусідами «зони спільного процвітання та спільних цінностей, що має за основу більш глибоку економічну інтеграцію, інтенсифіковані політичні культурні відносини, підвищений рівень транскордонного співробітництва та спільну відповідальність щодо попередження конфліктів між ЄС та його сусідами.

Стратегія «сусідства» торкається універсального спектру відносин на міжнародному, регіональному та локальному рівнях. В документі не вирішуються питання подальшого розширення ЄС та нового членства, тому це питання залишається відкрити, особливо для тих європейських країн, які чітко висловили своє бажання приєднатися до ЄС.

Поряд з цими питання розширення має бути обговорено вже за участю нових держав, які прийняті до ЄС, а через те рамки сусідських відносин навіть у середньостроковому вимірі не включатимуть таких питань, тобто «сусідські» відносини відокремлюються від питання вступу до Європейського Союзу. Для Європейської інтеграції характерні взаємопов'язані процеси поглиблення інтеграції та розширення географічних меж.

Щодо інтересів нашої країни, то на сучасному етапі її національні інтереси сконцентровані на демократичній трансформації суспільних відносин. У цих умовах держава, спираючись на систему національних інтересів, покликана здолати кризу, забезпечити розвиток і підтримку соціально-культурного і духовного відродження українського суспільства, забезпечити ефективне функціонування політичної системи в умовах стабільності, соціальної згоди й сприятливих міжнародних умов при утриманні колективної безпеки.

Слід зазначити, що однією з серйозних причин, що ускладнює процес загальноєвропейської інтеграції, було зловживання саме правовою регламентацією взаємодії на міждержавному рівні і нехтування її соціально-етичною складовою на рівні відносин між людьми [2]. І понині особистість Договором про Європейський Союз та Європейською конвенцією прав людини розглядається лише як політично-правовий суб'єкт, без урахування інших аспектів. У той же час правова система ЄС передбачає узгодження законодавства держав – членів і міжнародного права, з метою регулювання процесу

європейської інтеграції, створення та діяльності наднаціональних інститутів і відносин в межах ЄС.

У цьому аспекті важливе значення набуває поняття «єврорегіон» як інституціалізована форма транскордонного співробітництва, де шляхом співпраці учасників вирішуються спільні політичні, соціально-економічні, інформаційні проблеми та відстоюються регіональні інтереси. Обґрунтування необхідності прикордонного співробітництва міститься в Європейській хартії прикордонних і транскордонних регіонів, яка була прийнята 19 листопаду 1981 року на німецько-голландському прикордонні.

Ініціативи щодо утворення євро регіону в Україні виникли ще у 90-х роках ХХ століття. Перші транскордонні зв'язки були налагоджені між Кроснянським воєводством Республіки Польща, регіонами північно-східної Угорщини та Закарпаттям.

Геополітичні пріоритети зовнішньої політики ґрунтуються на тому положенні, що Україна – європейська держава, яка повинна зміцнювати, розширювати всебічні зв'язки з державами Європи. У той же час, Україна – колишня республіка колишнього СРСР, яка тісно пов'язана з усіма ними, і тому потребує збереження та подальшого розвитку взаємовигідних відносин з ними.

Нині складаються умови, в яких зовнішньополітична діяльність України на базі «багатовекторності» не відповідає ані внутрішній ситуації, ані геополітичним процесам. Водночас позиціонування України як держави з незалежною зовнішньою політикою, виходячи з її практичної можливості забезпечувати свою присутність на міжнародній арені, майже неможливо.

З одного боку, Україна сама потребує того, що вимагає від неї Захід – посилення демократії, розбудови ринкової економіки, незалежної судової системи, забезпечення свободи ЗМІ, вільного волевиявлення громадян. З іншого – посилення впливу Росії, активізація зусиль для залучення України до Євразійських структур та намагання послабити Українську державу. В зв'язку з цим змінюється контекст взаємостосунків Україна – ЄС. Однак слід чітко розрізняти два поняття: проведення символічної політики та виконання умов вступу до Євросоюзу.

Так, Україну почали позитивно сприймати в демократичному світі, але не слід забувати, що сьогодні лише закладаються передумови нової моделі держави і суспільства, і при цьому багато що залежить від волі як еліти, так і всього українського народу. Україна має відповідати копенгагенським критеріям, які передбачають стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, забезпечення прав

людини, повагу і захист прав меншин, ринкову економіку. Окрім цього, вона має взяти на себе зобов'язання, які випливають із членства ЄС. Так, Україна стала учасницею значної кількості важливих міжнародних договорів.

Визначення геополітичних інтересів України потребує врахування складної системи інтересів різних країн, розкладу сил – економічних, політичних, військових у кожному з регіонів світу. Особливо це стосується найближчих сусідів України і потуг глобального значення, що прагнуть знайти власні інтереси в Україні, або самі становлять для неї особливий інтерес.

Пріоритетність відносин з Європейським світом визначається насамперед національними інтересами України, яка прагне інтегруватися в Європейські структури не за будь-яку ціну, а за урахуванням усіх можливих наслідків для зовнішньої та внутрішньої політики країни [3].

Європейська інтеграція є феноменом, який всебічно розвивається, поширюється і вдосконалюється. І цей напрямок є своєчасним для подальшого становлення України як самостійної, незалежної, європейської країни.

Чотири системні перемінні – світова економічна криза, ріст нових центрів сили, зменшення потуг США та зростання ролі України є не другорядним питанням.

Геополітичним пріоритетом і стратегічним завданням зовнішньополітичного курсу України є її розвиток як незалежної суверенної держави сучасного світу за умов збереження її національних цінностей, захисту економічного та політичного суверенітету власної соціально-культурної ідентичності.

Цей інтерес стає сьогодні загальновизнаним як серед правлячої еліти, так і в масовій свідомості. Його реалізація є головною передумовою забезпечення добробуту, безпеки соціального і культурного розвитку всіх громадян України.

Очевидно, що й для Європейських країн Україна є потенційним партнером і не лише з політичної точки зору, як важливий фактор формування системи колективної безпеки на континенті, а і з економічної – як великий споживчий ринок, джерело відносно дешевої робочої сили, як країна з невикористаним повною мірою інтелектуальним, науково-технічним і виробничим потенціалом.

Ключовими критеріями, що впливають на роль нашої держави в новітній європейській спільноті мають бути: відкрите громадянське суспільство, ефективне функціонування ринкової економіки, верхо-

венство права, цивільний демократичний контроль над військовою сферою, послідовність і передбачуваність у зовнішній політиці [4].

Інтеграція України до Європейського Союзу є одним з її основних зовнішньополітичних пріоритетів держави. У зв'язку з визначенням України основної мети – інтеграції до Європейського Союзу, включаючи членство в цьому міжнародному об'єднанні, – важливим завданням є приведення українського законодавства у відповідність до прав Європейського Союзу. Це забезпечить розвиток політичної, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави, сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведення його до рівня, що склався у державах – членах ЄС, створення правової, соціальної, демократичної держави, яка посяде гідне місце у світовому співтоваристві.

Україна повинна обрати свій шлях з урахуванням власних інтересів та визнати сталий розвиток метою свого подальшого соціально-політичного та економічного розвитку.

В умовах, що склалися у сучасній Україні, для неї було б доцільним докласти особливі зусилля щодо розширення та поглиблення транскордонного співробітництва з сусідніми країнами. Це дозволить їй значно розвинути існуючі міжнародні зв'язки, здійснювати соціально-економічну інтеграцію на мезорівні, підвищити якість життя населення не тільки в прикордонних районах, але і в країні в цілому. Важливу роль в цьому можуть зіграти єврорегіони.

Грунтуючись на основних положеннях мадридської конвенції (Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними адміністративними одиницями або місцевими органами влади), а також існуючих реаліях транскордонного співробітництва, єврорегіони можна розглядати як форму транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади регіонів двох або більше держав, маючих спільний кордон, та з іншого боку, як інструмент вирівнювання та підйому рівнів соціально-економічного розвитку регіонів.

У останньому випадку єврорегіон постає своєрідною «з'єднувальною судиною», через яку з одного регіону до іншого можуть «переливатися» товари, послуги, робоча сила та капітали.

В умовах невизначеності щодо геоекономічної стратегії України та боротьби Євросоюзу та ЄврАзЕС за включення її до сфери власних інтересів, країні доцільно акцентувати увагу на підсиленні транскордонного співробітництва з певними державами, використовуючи для цього як форму та інструмент такого співробітництва сформовану систему єврорегіонів. Особливе значення транскордонне співробітництво

набуває у відносинах з Росією, з якою Україна має найбільш протяжний кордон. Більше того, у випадку реалізації Україною євроінтеграційного вектору, російсько-українське прикордоння, на якому вже створений та функціонує каркас єврорегіонів, може стати в певній мірі своєрідною «противагою» євроінтеграції. У зв'язку з чим подальше протистояння та відкрите втручання Росії у внутрішні справи України, у тому числі навіть змагання анексії територій (на початку Крим, потім Донецька і Луганська області тощо) мають вкрай негативні наслідки для обох країн і Європи в цілому. Тому необхідність подолання російсько-українського конфлікту, який носить характер латентно-воєнного, є найславнішою метою не тільки європейських країн, але і країн світу, бо у теперішній час локальні війни можуть дуже легко перетворитися у глобальні.

Бібліографічний список:

1. Європейський Союз (ЄС) // Геополітика : енциклопедія. – К. : Знання України, 2012. – С. 294-296.
2. Закревський В. Е. Європа, Україна, США: ціннісні системи / В. Е. Закревський // Перспективи. – 2011. – № 2 (48). – С. 42-48.
3. Каменчук Т. О. Геополітичні інтереси України / Т. О. Каменчук // Україна – Литва: безпековий вимір нових геополітичних стратегій. – Одеса, 2012. – С. 48-51.
4. Голіков А. П. Транскордонне співробітництво України в сучасних умовах її геоекономічної стратегії / Голіков А. П., Шуба Н. В. // Бізнес-інформ. – 2013. – № 6. – С. 42-45.

В статье рассматриваются интеграционные процессы, которые сегодня формируют стратегические интересы разных стран и их объединений. Анализируется трансграничное сотрудничество как инструмент выравнивания социально-экономического развития регионов в рамках ЕС.

This article discusses the integration processes, which today form the strategic interests of different countries and their associations. Analyzed cross-border cooperation as a tool for alignment of the socio-economic development of regions within the EU.

Стаття надійшла до редколегії 14.01.2015